

SZOCIOLÓGIAI SZEMLE 22(1): 4–29.

'Látogató párkapcsolatok' Magyarországon

KAPITÁNY Balázs

kapitany@demografia.hu

ÖSSZEFOGLALÓ: A látogató párkapcsolatok ('lat-kapcsolatok') olyan tartós, kizárólagos partnerkapcsolatok, amelyekben a partnerek külön háztartásokban élnek. Tanulmányunkban egyfelől egy általános képet adunk ezen partnerkapcsolati forma magyarországi helyzetéről, elterjedtségéről, a lat-kapcsolatokban élők főbb jellemzőiről. A definíciós problémák áttekintése után a látogató partnerkapcsolatokban élők legfontosabb demográfiai tulajdonságait mutatjuk be. Külön hangsúlyt fektetünk a más partnerkapcsolati formákban élő párokkal való összehasonlításra. A lat-kapcsolatok okai alapján tipológiát készítettünk, illetve bemutatjuk, hogy a látogató partnerkapcsolatokban élőknek milyen terveik vannak a jövőre nézve (összeköltözés, gyermekvállalás).

Tanulmányunk második részében azt vizsgáljuk, hogy milyen összefüggés van a látogató partnerkapcsolatok és az értékrend között (individualizmus, családi értékek). A szelekció-adaptáció elméleti keret segítségével teszteljük az összefüggést az életút-események és az értékrend változása között.

KULCSSZAVAK: családszociológia, longitudinális elemzés, látogató párkapcsolat, individualizáció

Látogató párkapcsolat – Fogalmi tisztázás

Látogató párkapcsolat vagy rövidítve lat-kapcsolat alatt tanulmányunkban olyan partnerkapcsolatokat értünk, amelyekben a partnerek külön háztartásokban élnek. A lat-kapcsolat jellemzője ezen felül, hogy kizárólagos, vagyis a partnereknek nincsenek más tartós párkapcsolatai; nem alkalmi jellegű, vagyis nem „egyéjszakás” kalandokról van szó; és a külvilág (rokonok, kérdezőbiztos stb.) előtt nyíltan vállalt. Az ilyen típusú kapcsolatokra a magyar nyelvben más bevett szakkifejezés nincs. A valamennyire hasonló „járnak egymással” kifejezés elsősorban fiatalok esetén használatos, és válás, özvegyülés utáni párkapcsolatok esetén furcsán hangzik. A „barátja/barátnője van” kifejezés együttélésen alapuló élettársi kapcsolatok esetén – a kissé pejoratívan hangzó „élettársa van” helyett – is használatos, a „szeretők” közé pedig besoroljuk a nem kizárólagos, rejtett második kapcsolatokat is. Az érintettek által használt „párom” kifejezést pedig szinte kivétel nélkül minden – nem házas – partnerkapcsolati formában alkalmazni lehet.

A 'látogató kapcsolat' magyar kifejezés minden valószínűség szerint az angol 'living apart together' kifejezésből képzett „lat” rövidítés ötletes magyar „meghosszabbításából” származik, és kezdett el lopakodva terjedni a tudományos publikációkban (Spéder 2005; Szalma 2009). A living apart together kifejezés a most elterjesztésre javasolt kifejezéshez hasonló magyarosításával már Csernákne (1992) is próbálkozott, amikor az „együttjárásos vagy látogatáson alapuló élettársi kapcsolatok” fogalmát használta. Magát az angol eredeti LAT rövidítést 1978-ban alkotta Michel Berkiel holland újságíró. A kifejezés a holland nyelvben azóta köznyelviesült (l. Levin 2004).

Az önálló kifejezés bevezetését az angol nyelvben is ugyanaz indokolta, mint a magyarban: a korábban létező alternatív kifejezések ugyanis nem teljesen fedték le a jelentéstartományt. A leginkább hasonló 'visiting union' jellemzően az antropológiai szakirodalomban és a fejlődő társadalmak esetén használatos, inkább olyan párkapcsolatokra, amelyek a különböző nemű partnerek számára nem egyenlő társadalmi lehetőségeket és kötelességeket biztosítanak. A 'romantic relationship' kifejezés pedig jellemzően fiatalok, kamaszok párkapcsolata esetén használatos. Némiképp hasonló a jelentéstartalma tudományos publikációkban időnként felbukkanó 'dating' kifejezésnek is, amely jellemzően az első együttélésen alapuló párkapcsolatokat megelőző, akár igen laza kapcsolatokat foglal magába ('járás', 'randevúztatás'). A 'lat'-hoz nagyon hasonló jelentésű, de korábban szintén nem létező angol kifejezések pedig leginkább egy-egy szerzőhöz köthetőek ('distance relationships' – Holmes 2004; 'commuter marriage' – Winfield 1985), és elterjedtségben egyértelműen alulmaradnak a lattal szemben.

A német szaknyelvben Robert Schneider munkássága nyomán a vizsgált jelenségre a talán kissé nehézkes 'Partnerschaften mit getrennten Haushalten' kifejezés kezdett elterjedni (Schneider 1996; Schneider et al. 1998) a kilencvenes években. Schneider eredeti elképzelése szerint az ilyen kapcsolatoknak négy fajtája van, s ezek közül csak az egyiket, a párok által nem kényszerből, elvi alapon vállalt különélést nevezte egyes nyelvi terminussal 'Living-apart-together – Beziehung'-nak. A fogalmi tisztázatlanságok körül vita alakult ki a német családszociológiában (l. pl. Hoffmann-Nowotny 1995), az ezredfordulót követő években végül a 'living apart together', 'lat' terminusok kezdtek el terjedni a német szaknyelvben is, mégpedig az „eredeti” angol értelemben, tehát a Schneider által szorgalmazottnál tágabb jelentéssel (pl. Traub 2005; Asendorpf 2008). A francia tudományos nyelvben először a 'cohabitation intermittente' kifejezéssel próbálták leírni a jelenséget (Caradec 1996), majd a 'relations amoureuses stables sans cohabitation' (Beaujouan et al 2009) került elő, de egységes fogalomhasználatról, részben a csekély szakirodalom miatt, nem beszélhetünk.

A fogalom tudományos elfogadottságával párhuzamosan az ezredfordulót követő években egymás után megszülettek az egyes államokban a látogató párkapcsolatok elterjedtségét, alapvető jellemzőit nagy kérdőíves vizsgálatok adatai alapján leíró szociológiai, társadalomstatistikai, demográfiai tanulmányok.¹ Ezzel párhuzamosan – sőt ezeket a szövegeket megelőzve – egyre több kvalitatív, interjú vizsgálat is készült erről a társadalmi jelenségről.² Tanulmányunkban mi először az első csoportba tartozó elemzések eszközeivel, azok tapasztalatainak felhasználásával adunk a magyarországi helyzetről áttekintést, majd a látogató párkapcsolatok és családi értékek összefüggésével foglalkozunk.

Adatállomány, a fogalom operacionalizálása

Elemzésünk empirikus alapjai az KSH Népeségtudományi Kutatóintézet által 2008-9-ben felvett „Életünk Fordulópontjai III.” nagymintás surveyből származnak. Ez egy olyan 2001-2 fordulóján indult nagymintás követéses (longitudinális) vizsgálat, amely 2004-5 után 2008-9 telén már harmadszor gyűjtött adatokat – rengeteg egyéb társadalmi jelenség mellett – a látogató párkapcsolatok minőségéről, elterjedtségéről, stabilitásáról és okairól is. A minta nagy mérete lehetővé teszi, hogy meglehetősen részletes és megbízható adatokat szolgáltatson egy olyan meglehetősen kis társadalmi csoportról is, mint a látogató párkapcsolatokban élők.

A 2008-9-es adatbázisban egyfelől 10 681 2001-2 fordulója óta követett magyarországi lakcímmel rendelkező magánszemély válaszai szerepeltek. Mivel a válaszadók együtt „öregedtek” az adatgyűjtéssel, így az egykor 18-75 éves válaszadók a harmadik adatgyűjtési hullámban már 25-82 évesek voltak. A minta előregedését pótolandó 20-24 éves válaszadók körében kiegészítő adatgyűjtésre került sor (N=1027), így a teljes 11 769 fős minta a 20-82 éves lakosságot reprezentálja, adataink is jellemzően erre az 2008-9-es adatfelvételi időpontra és erre a válaszadói csoportra vonatkoznak majd. Ez alól kivételt fog jelenteni az elemzés utolsó fejezete, amely az értékrend és a partnerkapcsolati formák összefüggésével foglalkozik. Ezt az elemzést a válaszadók egy speciális almintáján végeztük, ennek az almintának az ismertetésére majd ott kerítünk sort.

Mint a bevezetőben bemutattuk, a látogató párkapcsolatok angol nyelvi alapokon nyugvó fogalmi definíciója meglehetősen egyértelmű. A fogalom kérdőíves adatgyűjtésekben történő operacionalizálása sajnos már egyáltalán nem egységes. Az elemzésünkben felhasznált adatgyűjtés – az ENSZ által koordinált Generations and Gender Program (GGP) ajánlásait követve¹ – úgy

¹ A részleteket lásd: <http://www.unece.org/pau/ggp/Welcome.html>

operacionalizálta a látogató partnerkapcsolatot, hogy azok a személyek élnek ilyen párkapcsolatban, akik a saját maguk helyzetét úgy határozták meg, miszerint „állandó partnere van, de nem él vele együtt”.² Ez a meghatározási mód gyakorlatilag megegyezik a németországi (Asendorpf 2008) és a kanadai (Milan-Peters 2003) operacionalizálás módszerével, ugyanakkor többé-kevésbé eltér a többi ismertett vizsgálat operacionalizálási módjától. Ez utóbbiak jellemzően az operacionalizálás által valamilyen szempontból szűkebben próbálták a fogalmat meghatározni.

Ez a szűkítés egyfelől történhet fogalmi szinten, az öndefinícióhoz történt további szűkítő jelzők (pl. „házasságszerű”) hozzáadásával. (Pl. Svédországban: „Do you live in a marriage-like relationship with someone while maintaining separate homes?” l. 1. táblázat.)

A fogalmi szűkítésen túl felmerül az önbevalláson alapuló lat-kapcsolatban élők egyfajta utólagos szűrése is. Ennek oka, hogy a témával foglalkozó szerzők egy része kételkedik, valójában nem keverednek-e az önmagukat látogató párkapcsolatokban élőket meghatározók közé fiatalok valójában igen laza, randevúztatáson, együtt járáson alapuló párkapcsolatai. Haskey (2005) például erre való hivatkozással per definitionem kizárja a lat-kapcsolatban élők közül azokat, akik diákok vagy a szülői házban élnek. Ermisch (2000) a hat hónapnál rövidebb kapcsolatokat nem veszi figyelembe, Castro-Martin és társai (2008) egyenesen kétéves szűrőt alkalmaznak. Szintén Haskey (2005) az, aki úgy vélekedik, hogy amennyiben korábban tartósan együtt élő házastársak különéléséről van szó, valójában nem is lat-kapcsolatról van szó, hanem valamiféle speciális házassági formáról.

Elterjedtsége, a látogató kapcsolatban élők alapvető jellemzői

A vizsgált survey adatai szerint 2008–9 fordulóján Magyarországon a 20–82 éves lakosság mintegy 6%-a (N:741) élt saját besorolása szerint látogató párkapcsolatban, vagyis ennyien voltak azok a személyek, akik a magukat az „állandó partnere van, de nem él vele együtt” kategóriába sorolták. A Magyarországon alkalmazott definíció sajátossága, hogy az általában alkalmazott kizárólagos partnerkapcsolati jellegén túl egy különleges esetben megengedi, hogy – legalábbis jogi értelemben – a kérdezettnek a látogató partnerkapcsolaton kívül más kapcsolata is legyen: ha az illető válófélben lévő házastárs. Ez az eltérés azonban komoly torzítást megítélésünk szerint nem jelent.

2 A másik három lehetőség: házastársával él, élettársával él, nincs állandó partnere.

1. táblázat: A látogató kapcsolat elterjedtsége egyes országokban

Ország	Elterjedtség	Melyik évre vonatkozik az adat	A minta korhatárai	Definíció	Az adatok forrása
Magyarország	6,3%	2008–9	20–82	L. a szövegben	Saját számítás
Franciaország	10,5%	2005	18–79	'Avez-vous actuellement une relation amoureuse stable avec quelqu'un avec qui vous ne vivez pas?' ⁶	Beaujouan et al. (2009)
USA	6,5%	1996–1998	23-70	'Do you have a main romantic involvement – a (wo)man you think of as a steady, a lover, a partner, or whatever?' ⁷	Strohm et al. (2009)
Kanada	8%	2001	20 +	„Are you in an intimate relationship with someone who lives in a separate household?” ⁸	Milan–Peters (2003)
Németország	10,9%	2006	18 +	Haben Sie derzeit eine feste Partnerschaft? Ja +; Wohnt ihr(e) Partner(in) hier im Haushalt? – Nein ⁹	Asendorpf (2008)
Nagy-Britannia	10,0%	2006	18 +	Nem egyértelmű	Duncan–Phillips (2010)
Svédország	4,2%	2001	18–74	„Do you live in a marriage-like relationship with someone while maintaining separate homes?” ¹⁰	Lewin (2004) alapján

Ha megvizsgáljuk néhány nagymintás nemzetközi kérdőíves vizsgálat eredményeit, s egyben megpróbáljuk figyelembe venni azt a tényt, hogy ezek a vizsgálatok más-más korcsoportokra vonatkoznak, valamint hogy Németország és Kanada kivételével jellemzően szűkebben operacionalizálták a fogalmat, akkor összességében arra következtetünk, hogy a látogató partnerkapcsolat elterjedtsége Magyarországon valamivel alacsonyabb, mint az összehasonlításban szereplő többi – nálunk egyébként magasabb életszínvonallal rendelkező – országban. Nyilván különösen érdekes lenne a magyarországi eredményeket összehasonlítani egy környező ország, vagy esetleg egy magyarországinál alacsonyabb életszínvonallal rendelkező ország adataival, de ilyen adatközléseket sajnos nem ismerünk.

A magyarországi hatszázalékos arány számszerűsítve – nagyságrendileg – valamivel kevesebb, mint félmillió embert jelent, értelemszerűen szinte fele-fele arányban férfiakat és nőket. A látogató partnerkapcsolatban élők jellemzően fiatal felnőttek, de nem kizárólag azok. Az ilyen kapcsolatban élők mintegy 60%-a

3 Önnek jelenleg van stabil, intim párkapcsolata olyasvalakivel, akivel nem él együtt?

4 Van Önnek valamilyen fontos érzelmi kapcsolata - olyasvalakivel akit ön tartós partnernek, szeretőnek, partnernek vagy bármi hasonlóknak gondol?

5 Önnek van intim párkapcsolata olyasvalakivel, aki egy külön háztartásban él?

6 Jelenleg van Önnek egy stabil partnerkapcsolata? Igen + Az Ön partnere itt a háztartásban lakik? Nem

7 Ön házassághoz hasonló partnerkapcsolatban él valakivel, úgy, hogy közben külön lakásokat tartanak fenn?

húsz és harminc közötti, 20% a harmincas éveiben járó, 20% pedig elmúlt már negyvenéves. Feltehető, hogy 20 éves kor alatt is sokan élhetnek ilyen párkapcsolatban, de az adatgyűjtés ezekre a korosztályokra nem terjedt ki. A magyarországi mintában alkalmazott 20 éves életkori határ feltehetően részben oka lehet az alacsonyabb előfordulási gyakoriságnak, de teljes egészében nem indokolhatja azt.

A látogató partnerkapcsolatban élők 77%-a nőtlen/hajadon családi állapotú, de felülreprezentáltak körükben az elváltak (17%, a teljes minta 11%-ával szemben) és a házaspárosok (2%, a minta 1%-ával szemben). Háztartástípus szerint tekintve a lakosok csaknem 2/3-a még legalább egyik szülőjével él együtt egy háztartásban, a többiek többsége vagy egyszemélyes háztartásban él, vagy gyermekét/eit egyedül nevelő szülő. (Természetesen a szüleikkel élők között is vannak jó néhányan, akik már saját gyermeket is nevelnek.)

A látogató kapcsolatban élők jellemzően aktívak a munkaerőpiacon, 67%-uk nyilatkozott úgy, hogy végez valamilyen pénzkereső tevékenységet (túlnyomó többségük alkalmazottként); az ilyen tevékenységet nem végzők jellemzően diákok (15%), de említésre méltó a munkanélküliek (10%) és a nyugdíjasok (6%) aránya is. Noha meglepően magas aktivitásról nem beszélhetünk, de azért ez a munkavégzési arány szignifikánsan, mintegy 4%-kal magasabb a 20–39 éves egyedülálló, partnerkapcsolatban nem élő lakosság esetén mért eredménynél.

A kapcsolatok jellemzői

Pár nagyon egyszerű kérdés segítségével képesek vagyunk feltérképezni ezen kapcsolatok néhány fontosabb jellemzőjét. Így például megkérdeztük, hogy a partnerek jellemzően havonta hány alkalommal találkoznak egymással személyesen. A válaszokból kiderül, hogy a partnerkapcsolatok fele igen intenzívnek mondható; a válaszadók 50%-a arról számolt be, hogy szinte mindennap (legalább havi húsz alkalommal) találkozik a partnerével. Heti néhány alkalommal (8–19 találkozás havonta) a válaszadók egynegyede (25%) találkozik a partnerével. Hozzávetőlegesen hetente (havi 3–7 alkalom) 19%, míg ennél is ritkábban 6%-uk találkozik a társával.

A két partner közötti térbeli távolságot úgy próbáltuk a kérdőívben operacionalizálni, hogy megkérdeztük, mennyi idejébe telik eljutnia a válaszadónak partnerére otthonáig. Az eredmények szerint az érintettek negyede tízpercnél vagy közelebb lakik a partneréhez, és a válaszadók több mint 4/5-e (83%-a) egy óra alatt eljut partnerére otthonába. Ezek az adatok is alátámasztják azt, hogy a leküzdhetetlen földrajzi távolság igen kevés esetben oka a látogató partnerkapcsolatok létrejöttének Magyarországon.

A látogató párkapcsolatban élőknek csak mintegy egykilencede (11%) élt már együtt korábban azzal a partnerével, akivel most látogató párkapcsolatban él. Tehát Magyarországon – több más országgal szemben – kifejezetten ritkák azok

a látogató párkapcsolatok, amelyek korábbi együttélésen alapuló párkapcsolatok önkéntes, vagy kényszerből (pl. munkavállalás) történő szétbomlásából jöttek létre.⁸

A látogató partnerkapcsolatok hossza a mintánkban a teljesen frissen alapított kapcsolatoktól egészen a 35 éve fennálló kapcsolatokig tart. Egészen friss, fél éve vagy még rövidebb ideje áll fenn a kapcsolatok mintegy 13%-a. Egy másik 12%-ot tesz ki a fél évnél hosszabb, de maximum egy éve fennálló kapcsolatok aránya. 20%, egyötöd az aránya az egy évnél hosszabb, de maximum kétéves kapcsolatoknak. Tehát a kapcsolatok többsége (55%) már több mint két éve fennáll. A tíz évnél hosszabb látogató kapcsolatok aránya azonban csak 6%, így összességében a látogató kapcsolatok mintegy fele két évnél hosszabb ideje, de maximum tíz éve áll fenn.

A partnerkapcsolatok minőségéről általában is nagyon keveset lehet megtudni kérdőíves vizsgálatokból. Hogy most röviden kitérünk erre, azt az indokolja, hogy elvileg érdekesnek tűnik annak a vizsgálata, empirikusan igazolható-e, hogy a látogató párkapcsolatokban a pár tagjai között meglévő fizikai távolság korlátoz bizonyos tipikus partnerkapcsolati konfliktusforrásokat, míg megnyit másokat. Ha összevetjük a látogató párkapcsolatban élőket, az élettársi kapcsolatban élőket és a házasságokat, valóban jelentős különbségeket találunk. Az eredményeket a 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat: A különféle dolgokon – saját bevallása szerint – sohasem vitatkozók aránya az egyes párkapcsolati formákban

Sohasem vitatkoznak a(z) ... (%)	Házasságban él	Élettársi kapcsolatban él	Látogató párkapcsolatban él
házimunka megosztása miatt?	62,5%	59,5%	82,4%
anyagi ügyek miatt?	45,1%	43,0%	76,8%
szabadidő eltöltésén?	66,8%	59,9%	51,1%
HA VAN: barátokkal való kapcsolat miatt?	78,3%	69,7%	64,8%
HA VAN: szülőkkel való kapcsolat miatt?	71,7%	73,5%	74,8%
gyermekvállalás miatt?	95,0%	89,9%	91,7%
közös célok, tervek miatt?	65,9%	64,3%	63,6%
alkoholfogyasztás miatt?	81,1%	81,5%	87,5%
féltékenység miatt?	89,2%	74,1%	65,1%

Az adatokból kiderül, hogy valóban vannak olyan életterületek, ahol a látogató párkapcsolat csökkenti a konfliktusok kialakulásának az esélyét: egyértelműen

⁸ Mint majd a későbbekben látni fogjuk, Magyarországon is léteznek jelentős számban munkavállalás miatt szétköltöző párok, de ők a legritkábban sorolják saját partnerkapcsolatukat a „partnere van, de nem él vele együtt” csoportba, így elemzésünkben kimaradnak.

ilyenek a házimunka megosztásával kapcsolatos konfliktusok, az anyagi jellegű viták, vagy akár az életvezetéssel (pl. alkoholfogyasztás) kapcsolatos viták. Más életterületeken viszont épp hogy viták, konfliktusok keletkezhetnek az önálló háztartások fenntartásából, ilyenek például a féltékenység, a barátokkal való kapcsolat, a szabadidő eltöltése.

Érdekes kérdés a kapcsolattal való általános elégedettség, elégedetlenség témaköre. Sajnos a vizsgált adatbázisban csak egy általános kérdés mérte a partnerkapcsolati elégedettséget.⁹ Erre a kérdésre válaszolva egy 0-tól 10-ig terjedő skálán a látogató kapcsolatban élők átlagosan 8,3-ra értékelték partnerkapcsolatukat. Noha ez első pillantásra igen magas értéknek tűnik, az adat értelmezéséhez azonban lényeges tudni, hogy erre a kérdésre a válaszadók jellemzően igen magas értéket adnak meg válaszul, és a lat-kapcsolatban élők esetén kapott válasz statisztikai értelemben jelentős mértékben elmarad mind a házasságban (9,0), mind az élettársi kapcsolatban élők (8,6) átlagos értékétől. Tehát összességében az előnyök, hátrányok mérlegelésekor – már ha így felfogható az általános elégedettség mérőszáma – a látogató párkapcsolatok alulmaradnak az együttélésen alapuló párkapcsolatokkal szemben.

Ennek az eltérésnek természetesen több oka is lehet, például lehetséges, hogy a latosok körében kevésbé erős a társadalmi elvárás, hogy elégedettnek mondják magukat, vagy esetleg magasabbak a partnerkapcsolatokkal szemben támasztott igényeik. A relatíve alacsonyabb elégedettség mögött ok lehet az is, hogy – mint azt a következőkben bemutatjuk – jelentős részben olyan kapcsolatokról van szó, amelyek esetén vagy külső kényszer akadályozza az összeköltözést, vagy amelyekben a partnerek összeköltözést terveznek. Sajnos azonban az alacsonyabb elégedettség mögött meghúzódó potenciális okok feltárására nem alkalmas az általunk használt adatbázis – sőt; általában talán survey vizsgálat helyett inkább interjúkkal lehetne kutatni ezt a kérdést.

A különélés okai, a jövőre vonatkozó tervek

A kérdőívben a látogató párkapcsolatban élőktől először egy egyszerű zárt kérdésben tudakoltuk, hogy a kérdezett és különélő partnere „miért nem laknak együtt”? A négy válaszlehetőség a következő volt: „Őn akarja így”; „mindketten így akarják”; „a partnere akarja így”; vagy pedig „külső akadályok miatt nem tudnak együtt lakni”. A válaszadók pontosan fele hivatkozott (jellemzően mindkét partnernek tulajdonított) saját akaratra, míg a másik 50% a külső akadályok válaszlehetőséget választotta. Természetesen – mint az a később ismertető nyílt kérdésekre adott válaszokból kiderült – a külső és a belső okok közötti határok igen bizonytalanok és részben szubjektívek. Így tipikus élethelyzet, hogy egy alacsony keresetű partnerekből vagy diákokból álló pár csak nagy anyagi nehézségek árán engedhetné meg magának a saját lakás bérlését

9 „Kérem, az x. válaszlap segítségével mondja meg, mennyire elégedett a partnerkapcsolatával!”

vagy fenntartását, így inkább mindketten a szüleiknél laknak jó körülmények között, mintsem együtt nyomorogjanak. Ez a helyzet felfogásától függően külső ok (lakásproblémájuk van) vagy tudatos szándék (anyagilag így járnak jobban). Kvalitatív (interjú) kutatások ráadásul szintén igazolják, hogy maguk a párok is meglehetősen bizonytalanok abban a tekintetben, hogy a különélés számukra saját döntés vagy külső kényszer (Roseneil 2006). Ezzel nem szeretnénk relativizálni a válaszadók saját önbesorolását az össze nem költözés okáról, de azt érzékeltetni kívánjuk, hogy itt az önbesoroláskor az adott élethelyzet szubjektív értelmezésének igen nagy szerepe lehet.

A különélés okainak pontosabb feltérképezésére a fenti kérdés megválaszolása után mi a 25 év alatti válaszadóinkat (a kérdőív készítésekor még azt hittük, hogy a Magyarországon látogató párkapcsolatban élők túlnyomó többsége ebbe a csoportba tartozik majd) arra kértük, hogy egy nyitott kérdés keretében „mondja el részletesen, hogy milyen okok miatt nem laknak együtt”.

A 25 éves és idősebb válaszadók esetén válaszlapos kérdést alkalmaztunk.¹⁰ Ha saját akaratot jelöltek meg okként, akkor öt, ha külső akadályt, akkor hat előre megadott lehetőség közül kellett kiválasztani a válaszadónak a „legfőbb ok”-ot, amiért nem laknak együtt.

A 25 év felett lát-kapcsolatban élők magas aránya miatt végül úgy döntöttünk, hogy a 'fiatalok' által a nyitott kérdésekre adott válaszokat – jelen elemzésben – az 'idősebbek' számára előre megadott összesen 11 válaszkategóriába soroljuk be. A nyílt kérdések kategóriákba történő besorolásakor komolyabb problémák nem merültek fel, az eredményeket az 3. táblázat foglalja össze:

3. táblázat: A különélés okai

Nem akar együtt lakni, (mert...):	
Nem elég stabil a kapcsolat	11%
Az önállóság, függetlenség megőrzése miatt	16%
Anyagi megfontolásból	4%
A gyermekek miatt	2%
Egyéb okból	17%
Külső ok miatt nem tudnak együtt lakni:	
Lakásproblémájuk van	13%
Anyagi problémák állnak fenn	11%
Munkakörülményeik miatt nem megoldható	10%
Partnerének családi kötöttségei miatt	2%
Egyéb jogi problémák miatt	1%
Egyéb okból	12%

A különélés okainak vizsgálata kapcsán talán a legfontosabb eredmény, hogy összességében a látogató kapcsolatban élőknek csupán hatoda fogalmazta meg,

¹⁰ A pontos kérdőív részletet lásd a mellékletben.

hogy az önállósága, függetlensége megőrzése miatt nem kíván(nak) összeköltözni. Az összeköltözni nem kívánók többsége nem individualista jellegű okokat fogalmazott meg. Látható, hogy a látogató párkapcsolatok esetén egy összetett, több különböző okra, eltérő altípusra visszavezethető társadalmi jelenségről van szó.

Szintén igen alacsony (10%), azok aránya, akik kapcsolatuk friss vagy éretlen voltával indokolták döntésüket. Ez az arány jól illusztrálja, hogy a lat-kapcsolatok jellemzően nem olyan friss, randevúzó, ismerkedős, járogatók kapcsolatok, ahol a részvevőkben még fel sem merült az összeköltözés gondolata.

A magyar adatok értelmezését nyilván nagyban segítené minden nemzetközi összehasonlítás ezen a téren is. Noha teljesen kompatibilis adatunk nincs, a magyar kérdőívhez nagyon hasonló alapsokasággal és kérdőívvel dolgozó francia kutatás (Beaujoan 2009) szintén három fő (saját döntés, külső kényszer, mindkettő egyszerre) okot, s ezen egyes konkrét okokat különböztetett meg, s néhány válaszkategória szinte teljesen megegyezik, így összevethető. A saját akaratából, a függetlenség megőrzése miatt együtt lakni nem kívánó latosok aránya Franciaországban pl. 17%, tehát ez szinte teljesen megegyezik a magyar adattal. A magyarországihoz nagyon hasonló arányban (10%, illetve 2%) indokolták döntésüket a franciák a kapcsolat éretlenségével, illetve a gyerekekkel. Ugyanakkor lényegesen alacsonyabb a pénzügyi vagy lakhatási okból össze nem költözők aránya (összesen 18 %), míg magasabb a munkahelyi kényszer aránya (18%). Az összehasonlításból az a következtetés mindenképpen levonható, hogy miközben az infrastrukturális, munkaerő-piaci különbségek a „kényszerlatosok” között látványosak, a lat-kapcsolatot választó magyarok sem nem nagyobb arányban éretlen párkapcsolatban élők, sem nem kisebb arányban 'az individualizáció élharcosai', mint franciaországi társaik.

A jelenlegi helyzeten túl rákérdeztünk a jövőbeli tervekre is. Az eredmények összecsengenek a különélés okai esetén tapasztaltakkal. A látogató kapcsolatban élők 22%-a nyilatkozott úgy, hogy tervei szerint három éven belül mindenképpen összeköltözik partnerével. A másik véglet az a 14%, aki semmiképpen nem kívánt összeköltözni partnerével. A többség a jóval bizonytalanabb kategóriákat választotta: 43%-nak „inkább igen”, 21%-nak „inkább nem” áll szándékában összeköltözni partnerével. Összességében tehát az összeköltözést tervezők kétharmados többséget alkotnak 66%. (Franciaországban ugyanez az arány 70%-os volt.) Ezen a téren érdekes nemi különbségek figyelhetők meg: noha a hölgyek között csak egy kicsit magasabb az összeköltözést tervezők aránya, mint az urak között (67 vs. 65%), a hölgyek között sokkal nagyobb arányban található az igazán elszántak: 26% (férfiak 18%) tervez mindenképpen összeköltözést.

A házasságkötés ötlete azonban még az összeköltözni kívánókat is megosztja. Három éven belül házasságot a mindenképpen összeköltözni szándékozók 77%-a tervez. Az inkább összeköltözni szándékozók 51%-a tervez házasságot három éven belül. A többiek közül értelemszerűen szinte senki sem kíván megházasodni. Érdekes módon itt jelentős nemi különbségek nem figyelhetők meg.

A gyermekvállalási tervek igen erősen összefüggenek az összeköltözési tervekkel. A látogató párkapcsolatban élőknek 12%-a tervez „mindenképpen” gyermeket három éven belül, míg az „inkább igen” választ adók aránya 22%. Ez a gyermeke tervező egyharmad szinte kizárólag azon csoport tagjaiból áll, akik összeköltözést is terveznek, egészen pontosan a gyermeket tervezők 86%-a összeköltözést is tervez, tehát alig vannak, akik együttélésen alapuló partnerkapcsolaton kívül kívánják vállalni a gyermeküket.

Valamivel többen vannak a lat-kapcsolatban élők között, akik tudatosan házasságon kívüli gyermekvállalásra készülnek. A három éven belül gyermeket vállalni tervezők 7%-a semmiképpen, további 17%-a pedig inkább nem kíván megházasodni három éven belül. Azonban ez az arány összességében még mindig jóval alacsonyabb, mint a magyarországi házasságon kívüli gyermekvállalási arány, amely már 40%.

A fenti adatok jól rámutatnak a látogató párkapcsolatok (és részben az élettársi kapcsolatok) egyik fő jellegzetességére. Ezek a párkapcsolati formák kétarcú jelenségek. Az érintettek egy jelentős része számára csupán rövid, átmeneti életszakasrról van szó, míg néhányak számára stabil, nem átmeneti partnerkapcsolati formáról. Emiatt amikor keresztmetszeti vizsgálatokban próbáljuk a látogató párkapcsolatokat jellemezni, s a jelenség leírásakor az időtényezőt nem vesszük figyelembe, az elemzéskor sokszor elkerülhetetlenül összekeveredik ez a két csoport, a kapcsolattípuson „átutazók”, illetve az ide „megérkezettek”, „beszorultak” csoportjai.

De talán ennél is lényegesebb, hogy a fenti okok miatt a követéses vizsgálatok elemzésénél is indokolt az óvatosság. Hiszen ha például a látogató kapcsolatot kialakítókat vetjük össze az élettársi kapcsolatba lépőkkel, s ezt a lat-kapcsolatok hosszának mindenféle időbeli korlátozása nélkül tesszük (l. pl. Szalma 2009), nem biztos, hogy megkönnyítjük a jelenség értelmezését. Ezen esetben ugyanis jelentős részben nem különböző típusú életutakat vetünk össze, hanem jórészt ugyanolyan életutak különböző fázisait hasonlítjuk egymáshoz. Ennek oka, hogy a lat-kapcsolatba lépők jó része néhány hónap múlva már élettársi kapcsolatban él majd, míg az élettársak összeköltözésük előtt szinte kivétel nélkül – bár jellemezően igen rövid ideig – lat-kapcsolatban éltek.

Tipizálási kísérletek

A látogató partnerkapcsolat fogalmának bevezetését nehezítette, s a különélés okainak vizsgálatakor ez nyilvánvalóan ki is derült, hogy egy igen sokféle alakban megjelenő társadalmi jelenségről van szó. Ide tartozik a szüleikkel élő kamaszok tartós kapcsolatától az összeköltözni nem kívánó hetven év feletti özvegyek kapcsolatán át a külső kényszer miatt összeköltözni nem tudó harmincasokig mindenki. Felmerül a kérdés, érdemes-e egységes kifejezés alá vonni, egységesen kezelni egy ennyire változatos társadalmi jelenséget. Azonban valójában igen sok családszociológiai fogalom ennyire sokrétű élethelyzeteket fedhet le. Például az élettársi kapcsolatok gyűjtőfogalmába besorolt kapcsolattípus lényegében ugyanennyire változatos: az ide sorolt párkapcsolatok a próbaházasságtól a tradicionális

„cigány házasságon” át a homoszexuális párok házasságkötése elé gördített jogi akadályok miatt fenntartott élettársi kapcsolatán át, a tudatos értelmiségi érték-választáson alapuló élettársi kapcsolatokon keresztül szintén rengeteg különböző élethelyzetet foghatnak át.

A látogató kapcsolatokkal foglalkozó nemzetközi szakirodalom mindenesetre észlelte a jelenség többarcúságát, és jelentős energiákat szentelt a lat-kapcsolatokon belül a különféle kapcsolati altípusok elkülönítésére.

Beaujouan és társai Franciaországban (2009) korrespondencia-elemzés segítségével négy csoportot különítettek el: az első csoportot „fiatal felnőtteknek” nevezték, ide jellemzően gyermektelen, még soha senkivel együtt nem élő 25 év alatti fiatalok kerültek. A „családon kívüliek” csoportjába jellemzően már nem a szüleikkel élő, gyermektelen, vagy gyermekével nem együtt élő 25–54 évesek tartoztak. A harmadik csoport a jellemzően elvált, gyermekét egyedül nevelő nők csoportja, akik új partnerkapcsolatba lépnek, de gyermekük miatt új partnerükkel nem költöznek össze. A negyedik latos csoport az 55 év feletti, már jellemzően nem dolgozó, gyermeket nem nevelő „seniorok” csoportja.

Lewin (2003) interjúkon alapuló vizsgálatában két fő csoportot különített el: a külső ok miatt össze nem költözőket és a tudatosan a látogató párkapcsolatot választókat. Ezután a csoportokat tovább osztotta, így például az utóbbi csoporton belül három további alcsoportot különített el: azokat az elváltakat, akik még egyszer nem szeretnék elkövetni azt a „hibát”, hogy összeköltöznek valakivel; a nyugdíjas párokat, akik régi tárgyi környezetüket, kapcsolataikat nem szeretnék feladni az összeköltözéssel; valamint azokat a korábban együtt élő párokat, akik kapcsolataikat úgy tudják megmenteni, hogy „visszalépnek” a látogató párkapcsolati formába.

Duncan és Philips (2010) brit adatokon szintén két csoportot különítettek el: a „randevúzókat” ('dating' LATs), illetve a „partnereket” ('partner' LATs). Az előbbi csoportba azokat sorolták, akik a kapcsolatról úgy nyilatkoztak, hogy még „túl korai” lenne összeköltözniük. A szerzők úgy vélik, ezzel elkülönítik azokat, akiknél a lat-kapcsolati forma csupán egy átmeneti állapot az összeköltözés előtt, azoktól, akik számára a látogató partnerkapcsolat valóban önálló, a házassággal, élettársi kapcsolattal versengő párkapcsolati forma.

Asendorpf (2008) az előző csoportosítás logikáját követve, de azt bővítve három csoportot különböztet meg: látogató párkapcsolat, mint az együttélésen alapuló párkapcsolat előzménye; az oktatási és munkaerő-piaci mobilitás következtében kényszerből kialakuló látogató párkapcsolatok; illetve az individualizált életvezetés igénye következtében létrejövő, önálló életformaként értelmezendő lat-kapcsolatok.

Ugyanakkor az előző hármas Németországra vonatkozó csoportosítás köthető azon négyes tipológiához is, amelyet Schneider (1998) alkotott meg még a

'Partnerschaften mit getrennten Haushalten' fogalom kapcsán. Itt a típusok a következők: ismerkedő, az együttélést megelőző párkapcsolatok. Szatellit háztartáson alapuló párkapcsolatok, amikor a párnak van egy közös „fő háztartása”, de az egyik tag fenntart egy külön, nem teljes értékű szatellit háztartást, amelyben esetleg az idejének a többségét is tölti. A harmadik típus a kétkeresős párok karrier, illetve munkahelyi okokból fenntartott külön háztartásai, míg a negyedik típus az ideológiai okból fenntartott, a pár tagjai által önmagában véve ideálisnak és kívánatosnak tartott látogató partnerkapcsolatok.

A látogató partnerkapcsolatok típusai Magyarországon

Noha mint látható, a nemzetközi szakirodalom a látogató párkapcsolatok csoportosítása kapcsán egyáltalán nem egységes, az irodalom áttekintése alapján mégis úgy véljük, azok eredményei alapján felrajzolható néhány ideáltipikusnak tekinthető lat-kapcsolati forma. Anélkül, hogy valamelyik tipológia mellett egyértelműen állást foglalnánk, vagy magunk készítenénk egy még újabb csoportosítást, a következőkben az empirikus adatok fényében röviden megvizsgáljuk, mennyire jellemzőek ezek az ideáltipikus formák a magyarországi latos párkapcsolatokra. A kategorizálásnál tehát nem törekedtünk arra, hogy az összes látogató párkapcsolatot „beszorítsuk” valamelyik típusba, de az szándékunkban állt, hogy a bemutatott típusok valamelyikébe azért besorolható legyen a látogató kapcsolatban élők jelentős többsége.

Egyfelől a szakirodalom alapján egyértelműen jellemző típusnak tekinthetők az együttélésen alapuló párkapcsolatokat megelőző, a tinédzserekre, illetve a 20-as éveikben járó, anyagi értelemben még nem önellátó fiatalokra jellemző látogató párkapcsolatok. A lat-kapcsolatoknak ez a típusa jellemzően a partnerkapcsolati életút kezdetét jelenti. Ez a forma a látogató kapcsolatok jelentős arányát fedi, a nemzetközi szakirodalom szerint a minta alsó korhatára, és definíciós kérdések függvényében akár a lat-kapcsolatban élők fele is ebbe a csoportba tartozhat.

A magyarországi eredmények is arra mutatnak rá, hogy e csoport kapcsán a definíciós döntéseknek igen nagy jelentőségük van. Mint már láttuk, hazánkban a lat-kapcsolatban élőknek még csaknem 2/3-a a szüleivel él. Azonban teljesen hibás elképzelés, ha itt fiatal diákokra gondolunk. A szülővel élő „latosok” 65%-a dolgozik, és a nem dolgozóknak is csak hozzávetőleg a 60%-a tanul még, a többiek már kiléptek az iskolapadból. Kapcsolataik sem feltétlenül futó kalandok, hiszen a szülőkkel élő latosok 72%-a már legalább egy, több mint felük pedig több mint két éve tartó kapcsolatáról számolt be.

Amikor tehát elsőként egy olyan típust próbálunk leválogatni, amelybe a szüleikkel élő diákok partnerkapcsolatai tartoznak, akkor Magyarországon a 20 éveseket és idősebbeket tartalmazó mintában csupán a lat-kapcsolatban élők 15%-a sorolható ebbe a csoportba.

Lényegesen nagyobb csoportot alkotnak a szüleikkel élő, de már önálló pénzkeresettel rendelkező latosok – Magyarországon az összes látogató párkapcsolat

latban élő 42%-a tartozik ebbe a csoportba. Fontos felhívni a figyelmet, hogy ennek csoportnak a nagy aránya nem csak Magyarországra jellemző, a spanyol (és feltehetően az általában dél-európai) fiatalok körében is megfigyelhető ennek a csoportnak a domináns nagysága (Castro-Martin et al. 2008). Ez alapján azt mondhatjuk, hogy ezekben az országokban a látogató párkapcsolat jellemzően a saját pénzkeresettel rendelkező, de szülői háztartásban élő fiatalok partnerkapcsolati formája. Ennek a csoportnak a tagjai már sem az önálló pénzkereset, sem a partnerkapcsolat megléte miatt nem tekinthetők társadalmi értelemben gyermeknek, inkább posztadoleszcens életszakasz (a fogalomról l. Vaskovics 2000; Somlai és tsai 2007) utolsó fázisában lévő, sok esetben ebbe az életszakaszba külső okból vagy akár tudatosan (l. a „mamahotel” jelenséget) „beszorult” személyekről van itt szó. Ebben a csoportban átlagos társadalmi arányán felül találunk „csonka” szülői háztartásokat, tehát sok az elvált vagy megözvegyült édesanyával együtt élő, dolgozó, de egyben látogató párkapcsolatban élő fiatal. Ez utóbbi együttélési formákban nyilván már felmerül, hogy elsősorban kinek is – a gyermeknek vagy a szülőnek – a kívánsága ez a helyzet. Ezzel már közelítünk a lat-kapcsolatok egy harmadik csoportja felé.

Ez a harmadik jellemző típus olyan párkapcsolatokat jelent, amelyek résztvevői már kiléptek a szülői házból, de valamilyen külső körülmény, elsősorban munkahelyeik távolsága miatt vagy például saját, korábbi kapcsolatból származó kiskorú gyermekük vélt vagy valós érdekeire való tekintettel nem költöznek össze. Magyarországon ez a típus teszi ki a látogató párkapcsolatban élők mintegy 13%-át. Ahhoz, hogy megértsük, miért is ilyen alacsony Magyarországon ennek a jellemzően nyugat-európai országokban (Németország, Franciaország) megfigyelhető típusnak az aránya, érdemes áttekinteni, milyen családi helyzetekre is jellemzőek az ilyen kapcsolatok.

Tipikusan ilyen kényszer-lat-kapcsolatok alakulnak ki kiskorú gyermekeket nevelő szülők újabb párkapcsolatai esetén. Ekkor jellemző, hogy az együttélésen alapuló újabb kapcsolat esetén az anya az együtt élő kiskorú gyermekével való kapcsolat megromlásától tart, és ezért nem költözik össze új partnerével. Magyarországon ez a jelenség nem tűnik tömegesnek, összesen a látogató kapcsolatban élők 5%-a él 14 éves vagy fiatalabb gyermekével egy háztartásban. Ennek a csoportnak is csak mintegy bő fele fogalmazott úgy, hogy a gyermek(ek) miatt nem akar, vagy a családi kötöttségek miatt nem tud összeköltözni partnerével.

A kényszer-lat-kapcsolatok másik forrása a munkahelyi mobilitás. A magyarországi eredmények arra utalnak, hogy a valamiféle külső kényszerből – elsősorban munkavállalás miatt – legalább részben külön élő házastársak, élettársak aránya Magyarországon (sem) tekinthető elhanyagolhatónak. A hazai érintettek száma összességben elérheti a százezer főt is,¹¹ azonban Magyarországon ezek a kényszerből külön élő párok a

11 A kérdőívben külön kérdésekben tudakoltuk, hogy „van-e a háztartásnak olyan tagja, aki jellemzően legalább heti három napot nem tölt a háztartásban”? A 2008–9-es adatfelvételi hullám eredményei szerint a házastársi kapcsolatban élők 2, az élettársi kapcsolatban élők 3%-a esetén vagy a kérdezett, vagy a partnere legalább heti három napot nem tölt a háztartásban.

kérdőíves adatfelvételben – más országokkal, például Németországgal szemben – saját magukat igen ritkán (összesen 15 esetben) sorolták a „külön élő partnere van” kategóriába. Tehát emiatt az egykor házas, vagy élettársi kapcsolatban élő, nem elhidegülésből, hanem külső kényszerből szétköltöző párok speciális partnerkapcsolati formájával itt a látogató párkapcsolatok között nem foglalkozunk részletesen.

De Magyarországon is vannak nem elhanyagolható számban olyan magukat lat-kapcsolatban élőknek besoroló válaszadók, akik munkakörülményeik miatt nem tudnak összeköltözni. De itt jellemzően olyan kapcsolatokról van szó, amelyekben a felek még sosem éltek együtt. Ők teszik ki nálunk a nem szülőkel élő „kényszerlatosok” többségét.

Végül a látogató párkapcsolatok negyedik típusának a szakirodalom alapján az öntudatos különélőket tekintjük. Ők azok, akik már önálló háztartást alapítottak, de partnerükkel egyetértésben arra jutottak, hogy nem költöznek össze, külön háztartásaikat továbbra is fenntartják. Magyarországon ez a csoport teszi ki a látogató partnerkapcsolatok mintegy 15%-át. Ez a csoport nyilván tovább bontható, és bontandó is (l. pl. Levin 2004 alkategóriáit), azonban az alacsony elemszám (N=108) még egy ilyen nagymintás felvétel esetén is komoly problémát jelent. Az mindenestre megállapítható, hogy ez a kapcsolati forma jellemzően a középkorúak (a medián kor 45, az átlagos kor 46 év) választott partnerkapcsolati formája. Igen sokan vannak köztük, akik válás (44%), megözvegyülés (13%), a gyermekek „kirepülése” után egyszemélyes háztartásban élve (63%) nem kívánnak együttélésen alapuló párkapcsolatot kötni, hanem megpróbálkoznak egy „újfajta” párkapcsolati formával (de Jong Giervald 2004).

Láthatjuk, hogy a fentiekben bemutatott négy típusba tartozók összességében nem teszik ki csak a látogató partnerkapcsolatban élők 85%-át. A maradék 15% vegyes, sehova nem besorolt eseteket tartalmaz, például olyat, ahol a kérdezett nem akar összeköltözni a partnerével, de ő vele igen, stb.

A négy csoport és a teljes latos sokaság néhány alapvető társadalmi jellemzőjét a 4. táblázatban mutatjuk be.

4. táblázat: A látogató partnerkapcsolatok fő típusai és jellemzőik Magyarországon

	Szülővel élő diákok	Szülővel élő, de már dolgozó latosok	Nem szülővel élő „kényszerlatosok”	Nem szülővel élő öntudatos különélők	Összes latkapcsolat ¹
Átlagos kor (év)	23	28	38	46	32
Diplomával rendelkezők aránya	4%	22%	34%	27%	21%
Pénzkereső munkát végzők aránya	0%*	100%*	77%	71%	67%
Egyszemélyes háztartásban élők aránya	0%*	0%*	52%	63%	20%
Budapestiek + Pest megyeiek aránya	20%	23%	40%	34%	25%
Elvált családi állapotúak aránya	0%	6%	31%	44%	17%
Össze akar költözni a partnerével (inkább igen + mindenképpen)	67%	76%	74%	36%	65%
Több mint két éve tart a kapcsolat	51%	48%	54%	32%	45%
Korábban már éltek együtt	6%	9%	10%	19%	11%
Átlagos elégedettség a partnerkapcsolattal (0–10 skála)	8,9	8,3	8,6	7,8	8,3
N	108	310	96	108	740

* A csoport definíciójából következik. 1 Nem egyezik az előző négy csoport együttesével. A részleteket l. a szövegben.

A lat, mint jelenség társadalomelméleti szempontból

Abban, hogy a látogató párkapcsolat fogalma a megszületését követően hamarosan a szociológiai érdeklődés előterébe került, kétségtelenül szerepe lehet annak, hogy a jelenség ideológiailag nem semleges, ugyanakkor a különféle szociológiai irányzatok híveinek egyaránt szolgáltathat pró és kontra érveket.

Egyfelől a látogató partnerkapcsolatok tömeges megjelenése, társadalmi újdonságként felfogva és bemutatva, meggyőzően illeszthető egy – feltételezett vagy valós – társadalmi individualizációs folyamatba. Márpedig az a meggyőződés, hogy a modern társadalmakban valamiféle individualizációs folyamat figyelhető meg, amely összefüggést mutat az egyéni életutak pluralizálódásával és individualizálódásával, az egyének közösségekből való „kiágyazódásával” egy olyan képzet, amelyet a kortárs szociológia nagyjai jellemzően így vagy úgy, de osztanak. Az élettársi kapcsolatok elterjedése után egy újabb, az individuális életvezetésre még nagyobb teret nyújtó párkapcsolati forma megjelenése és gyors terjedése egyértelműen támogató érv e folyamat léte mellett. Így aztán nem meglepő, hogy a Beck házaspártól (1990, 2002) Anthony Giddensen (1992) át Zigmund Baumanig

(2003) az elméleti szociológia nagyjai egyöntetűen a hagyományos családi és közösségi kötelékek felbomlásának egyik példajaként tartják számon az egyre szaporodó látogató párkapcsolatokat.

Az egyre látványosabban önálló – tehát nem kizárólag az együttélést megelőző rövid átmeneti állapotra koncentrálódó – partnerkapcsolati formává alakuló látogató párkapcsolatok ilyen értelmezésének azonban két előfeltétele is van. Egyfelől igazolni kell, hogy egy ebben a formájában valóban új, vagy legalábbis erőteljesen terjedő együttélési formáról van szó, másfelől igazolni kell, hogy a látogató kapcsolatokban élők valóban erőteljesebben individualistábbak az átlagnál. Az első állítást mind svéd és német idősoros adatokon, mind brit adatok másodelemzése segítségével valóban sikerült is bizonyítani (Lewin 2004; Asendorpf 2008; Duncan–Philips 2010).

A jelenség ilyen értelmezését ugyanakkor megnehezíti, hogy minden előzetes elméleti alapból kiinduló feltevés ellenére van olyan kutató (de Jong Gierveld 2004), akinek egyáltalán nem sikerült bebizonyítania, hogy a lat-párkapcsolat inkább, vagy arány felett jellemző lenne az individualisztikus értékrendet vallókra. Duncan és Phillips (2010) pedig, bár néhány szempontból kismértékben jobban individualizáltak találtak a látogató párkapcsolatban élőket a más párkapcsolati formákat választóknál, cikkük végkövetkeztetésében mégis erőteljesen óvnak attól, hogy a latosokat e gyenge összefüggés alapján az individualizáció pionírjainak tekintsük.

Érdekes, hogy a látogató párkapcsolatok terjedése éppenséggel amellel is lehet érv, hogy a partnerkapcsolatok nem szorulnak vissza a modern ember életéből. Hiszen ha figyelembe vesszük az egyre növekvő látogató partnerkapcsolatban töltött éveket, a partnerkapcsolati életút hossza nem is szorul vissza az egyéni életúton belül. Jens Asendorpf, aki egyéként nem szociológus, hanem pszichológus (2008), például arra hívja fel a figyelmet, hogy ha az élettársi kapcsolatok mellett a latot is számba vesszük, akkor 1992 és 2006 között Németországban egyáltalán nem beszélhetünk a pár nélkül élők arányának növekedéséről.

A demográfusi megközelítésben ugyanennek a jelenségnek egy harmadik „olvasata” terjedt el. Eszerint a látogató párkapcsolatok jelentős részben és hagyományos esetben csupán egy fázist jelentenek, jelentettek a partnerkapcsolatok formálódásában még az élettársi kapcsolatok alapítása vagy a házasságkötés előtt. Ennek a fázisnak demográfiai szempontból csak akkor érdemes jelentőséget tulajdonítani, ha az egyéni életútban valamilyen külső okból (magas munkanélküliségi ráta a fiatalok között, a lakásszektor szerkezeti problémái, munkapiaci anomáliák) tartóssá, valamiféle stagnáló életszakasszá válik, akkor ugyanis csökkenti az együttélésen alapuló párkapcsolatokat és a termékenységet. Például Spanyolország esetén külső okokra visszavezethetően a látogató partnerkapcsolatokból való továbblépés nehéz, emiatt igen magas a 20–34 évesek körében a látogató párkapcsolatok aránya, míg Európában szinte példa nélküliesen alacsony az együttélések és a házasságok száma (Castro-Martin et al. 2008).

Partnerkapcsolat és értékrend: szelekció és/vagy adaptáció

Érzékelve, hogy a lat, mint társadalmi jelenség értelmezésekor elméleti szempontból a kritikus pont a lat-kapcsolatban élők értékrendjének kérdése, saját adatbázisunkon is megpróbáltunk utánajárni, vajon a látogató párkapcsolatban élők családdal, párkapcsolatokkal összefüggő értékrendje eltér-e az átlagostól. Keresztmetszeti szinten sok szignifikáns eltérést találtunk. Így például a tartós (legalább egy éve) látogató kapcsolatban élők a magyarországi adatfelvétel eredményei szerint lényegesen nagyobb arányban értenek egyet egy olyan állítással, mint „a házasság idejétmúlt intézmény”, mint a házasságban élők. Ehhez hasonlóan a házasoknál fontosabb, hogy „érdekes” legyen a munkájuk, ugyanakkor kevésbé lényeges számukra a „munkahely biztonsága”. További példák sorolása helyett a következőkben inkább arra törekszünk, hogy megvizsgáljuk, az ilyen különbségek valósak-e, vagy csak az egyes csoportok eltérő szerkezetére vezethetők vissza. (Például arra, hogy a házasságban élők idősebbek.) Amennyiben pedig ezek az értékkülönbségek valósak, vajon értékválasztás következtében alakultak-e ki (az individualizáltabbak lépnek lat-kapcsolatba), vagy csupán következményei a életüteseményeknek? (A kiskorú eltartotról a házasoknál ritkábban gondoskodó gyermektelen latosok nagyobb arányban „engedhetik meg” maguknak, hogy ne legyen számukra annyira lényeges a munkájuk biztonsága.)

A felvetett kérdések vizsgálatához elméleti és egyben empirikus kereteként a szelekció-adaptáció fogalompárt fogjuk használni. Ez a fogalompár az egyéni életpálya és az egyéni értékrend közötti összefüggések leírására az életútvizsgálatokban széles körben alkalmazott megközelítés. (A legjobb ismertetés magyar nyelven: Lesthaeghe–Moors 2000.)

Eszerint egyfelől az egyes emberek által vallott értékrend befolyásolja az adott egyénnek a különböző életút-döntéshelyzetekben meghozott egyéni szintű döntéseit. (Például azt, hogy milyen magatartást követnek egy házasságon kívüli nem tervezett terhesség esetén.) Ezt hívjuk szelekciós mechanizmusnak, s ezek a mikroszintű szelekciók aztán értelemszerűen megváltoztatják a makroszintű társadalmi környezetet. (Nő a házasságon kívüli gyermeket nevelők száma.)

A különféle korábbi szelekciók vagy strukturális változások következtében kialakuló élethelyzetek azonban visszahatnak magára az értékekre is, sok esetben megváltoztatva azokat. (Például egy családbarát, de partnert nem találó nő számára a karrierközpontú értékrend felértékelődik.) Ez utóbbi folyamat az adaptáció.

A követéses jellegű adatbázisok lehetőséget biztosítanak a fenti két jelenség egymástól való elkülönítésére. Amennyiben egy adott életütesemény bekövetkezte előtt különbségeket találunk a későbbi döntés típusai szerint elkülönített csoportokban, egyértelműen szelekcióról beszélhetünk. Ha ez értékkülönbség csupán az események után alakul ki, az adaptáció szerepét kell hangsúlyoznunk.

Míg a szelekciós folyamat létezését – legalábbis a modern társadalmakban – magától értetődőnek tekintjük, mondván, a modern individualizált ember a saját értékválasztásait követve próbálja tervezni az életét, életútját, addig az adaptáció problémakörére évtizedeken át lényegesen kevesebb figyelem vetült a szociológiában. Az adaptáció egyik első olyan empirikus bemutatása, amely nagy hatást gyakorolt, Waite és társai (1986) klasszikusnak tekinthető cikke volt az *American Sociological Review*-ban. A cikk szerzői egy nagymintás követéses vizsgálat adatain mutatták be, hogy azoknak a fiataloknak, akik hosszabb életszakaszt töltenek a szülői házból elköltözve, de nem házasságot kötve, ezen idő alatt jelentősen megváltoznak a családi, nemi szerepekről vallott elképzelései. Tehát egy erőteljes detradicionalizáló adaptációs folyamat figyelhető meg esetükben. Azóta nagy számban születtek olyan követéses adatbázisok használó cikkek, amelyek empirikusan igazolták az értékek adaptálódását (pl. Beets et al. 1999).

Szelekció és/vagy adaptáció – empirikus eredmények

A kérdés empirikus teszteléséhez az Életünk Fordulópontjai vizsgálat egy speciális longitudinális almintáját alakítottuk ki. Első körben a vizsgálatunkat azokra a személyekre szűkítettük, akik a második adatfelvételi hullám (2004–5) idején nem éltek semmilyen típusú párkapcsolatban, tehát lat partnerük sem volt (N=3175). Ezután a válaszaikat személyi szinten összekapcsoltuk a négy évvel későbbi, a harmadik kérdezéskor adott válaszokkal, ezzel előállítva a követéses adatbázist. A mindkét adatgyűjtésben részt vevő személyekből azután három speciális alcsoportot válogattunk le: egyfelől azokat, akik négy év elteltével, a harmadik adatfelvételi hullám idején már tartós (legalább egy éve tartó) lat-kapcsolatban éltek (N=203 azaz 267-64 fő), másfelől azokat, akik négy év elteltével élettársi kapcsolatban éltek (N=175), illetve harmadrészt azokat, akik négy év elteltével házasságban éltek (N=242).

A lat-kapcsolatok esetén az általános életkori feltétel – a második hullám adatfelvétele a 21 év alattiakra nem terjedt ki –, illetve a legalább egyéves specifikus „tartóssági feltétel” alkalmazásával próbáltuk kiszűrni a fiatalok „rendevúzzgató” jellegű párkapcsolatait, s egyben a gyors összeköltözés felé mutató átmeneti kapcsolatokat (l. ennek fontosságáról a korábban írottakat.) Ezzel a látogató párkapcsolatban élők körében végrehajtott csekély (64 főre kiterjedő) szelekcióval egyben azt is elértük, hogy a három csoport a legfontosabb strukturális változók (nemi arány, átlagos életkor, átlagos iskolai végzettség) szempontjából meglehetősen hasonló legyen egymáshoz, ugyanakkor a csoportonkénti kétszáz fő feletti válaszadói elemszám még elfogadható kompromisszum elemzési szempontból. Ez lehetőséget biztosított arra, hogy a csoportok további sztenderdizálás nélkül összevethetők legyenek egymással.

A családról vallott értékek individualizáltságát hat klasszikus, a családi értékek vizsgálatában Magyarországon (pl. Családi Értékek vizsgálat 1993, 2001) és

nemzetközi összehasonlító vizsgálatokban (PPA, ISSP, GGS) évtizedek óta alkalmazott családi értékekre, szerepekre vonatkozó kérdésből összeállított kérdéssorral kívántuk mérni. (A kérdések pontos megfogalmazását l. a mellékletben.) Az állításokkal való egyetértést ötfokú skálán mértük, ahol az állítással való teljes egyetértés jelentette az ötös értéket. Az elemzésből az „egy gyereknek mindkét szülőjére szüksége van ahhoz, hogy boldogan nőjön fel” állítást végül ki kellett hagynunk, mivel ezzel az állítással – Magyarországon egyébként hagyományosan – az egyetértés oly nagy mértékű volt, hogy a válaszok szinte egyáltalán nem szóródtak.

A következőkben bemutatjuk az öt állításra adott válaszok csoportonkénti átlagértékeit a párkapcsolati döntés előtt, illetve után. Az alkalmazott módszer szóráselemzés (ANOVA). A főbb eredményeket az 5. táblázat foglalja össze.

5. táblázat: Szelekció és adaptáció a partnerkapcsolatba lépők longitudinális almintáján (az egyes állításokkal való egyetértés mértéke ötfokú skálán)

		2004 / 2005	2008 / 2009
„A házasság idejétmúlt intézmény.”	LAT-ba lépő	2,26	2,62
	élettársiba lépő	2,30	2,76
	megházasodó	2,48	2,04
„Nincs semmi rossz abban ...”	LAT-ba lépő	4,29	4,40
	élettársiba lépő	4,37	4,71
	megházasodó	4,31	4,23
„A házasság élethosszig tartó kapcsolat, és nem érhet véget.”	LAT-ba lépő	2,14	2,58
	élettársiba lépő	2,17	2,44
	megházasodó	2,44	2,99
„Ha egy házasság boldogtalanná válik, jobb, ha elválnak ...”	LAT-ba lépő	4,33	4,33
	élettársiba lépő	4,41	4,40
	megházasodó	4,17	4,09
„Egy nőnek joga van egyedül is gyereket vállalni ...”	LAT-ba lépő	4,08	4,13
	élettársiba lépő	4,06	3,92
	megházasodó	4,15	3,87
Jelmagyarázat: szelekciós hatás (sig < 0,05);		adaptációs hatás (sig < 0,05)	

A házasság elavultságára vonatkozó állítás a rendszerváltáskor szinte még teljesen elutasított volt Magyarországon. Azóta azonban ez az elutasítás erőteljesen gyengült, és 2004–5-ben már elég erőteljesen megosztotta az általunk vizsgált, partnerkapcsolattal nem rendelkező, átlagosan 33–34 éves válaszadókat. Noha a későbbi házasságra lépők minimálisan nagyobb mértékben értettek egyet az állítással, de ez a különbség statisztikailag nem szignifikáns, így statisztikailag eltérés a válaszokban nincs aszerint nézve, hogy az illetők később milyen partnerkapcsolati formát választottak. A kép radikálisan megváltozik 2008–9 fordulójára,

amikor statisztikailag szignifikáns különbségeket találunk a különféle partnerkapcsolati formákban élők között. A tartós lat-kapcsolatban, illetve élettársi kapcsolatban élők – tehát a nem házas partnerkapcsolatra lépők – lényegesen egyetértőbbek lettek a házasság idejétmúltságát illetően. Ezzel szemben a megházasodottak – saját korábbi véleményükhöz képest is – elutasítóbbak, tehát házasságpártibbak lettek. Míg tehát összességében a három csoport együttes véleménye nem változott jelentős mértékben, az egyes csoportok véleménye markánsan elkülönült. A fenti eredmények tehát a szelekció tényét nem igazolják, az adaptációt azonban egyértelműen igen.

Hasonló eredményeket tapasztalunk az élettársi kapcsolat – egyébként meglehetősen nagy – elfogadottsága kapcsán is, bár az adaptációs mechanizmus itt csak az élettársi kapcsolatban élők esetén volt megfigyelhető. Míg a partnerkapcsolat kialakítása előtt nem volt eltérés, és a házasságra, illetve a látogató kapcsolatba lépők nem igazán változtattak véleményükön, addig az élettársi kapcsolatban élők egyetértése a szinte teljes helyeslés irányába mozdult el. Az állítással teljesen egyetértők (5-ös választ adók) aránya körükben 62%-ról 83%-ra nőtt, míg a semlegesek és elutasítók (1–3-as válasz) aránya ebben a csoportban 19%-ról 8%-ra csökkent.

Összetettebb a kép a házasság élethosszig tartását állító kijelentés kapcsán. Itt már létezett egy szignifikáns szelekciós hatás – a későbbi házasodók nagyobb arányban értettek egyet az állítással, mint a később más partnerkapcsolati formában élők. Adaptációs mechanizmusok ugyanakkor itt is megfigyelhetőek mind a három csoport esetén – noha különböző mértékben. Az élettársi kapcsolatba lépők átlag alatti, a látogató párkapcsolatba lépők átlagos, míg a megházasodók átlag feletti mértékben váltak egyetértőbbé.

A válasra vonatkozó – pontosabban a gyermekes szülők választ megengedő – állítás esetén nagyon gyöngye (5%-os értéken nem, csak 10%-os értéken létező) szelekciós hatást tételezhetünk fel, míg az adaptációnak nincs látható jele.

A párkapcsolatban élni nem kívánó nők gyermekvállalásával kapcsolatos kérdés kapcsán elég nagy egyetértést tapasztalunk. Az első kérdés idején még párkapcsolatban nem élő válaszadóink jellemzően megengedhetőnek tartották az ilyen gyermekvállalást. Akik látogató kapcsolatba léptek, azok nem is változtattak ezen a véleményükön, az élettársi kapcsolatba lépők – nem szignifikáns mértékben –, a házasságot kötők viszont jelentős mértékben tolódtak el az elutasítás felé. Tehát jelen esetben is adaptációs hatás figyelhető meg, míg szelekciós hatás nem.

Összefoglalóan tehát azt mondhatjuk, hogy van összefüggés a családdal, párkapcsolatokkal kapcsolatban vallott értékek és a partnerkapcsolati forma között. A strukturális hatásokat figyelmen kívül hagyva a látogató kapcsolatban élők partnerkapcsolati értékrendje valóban valamivel individualistábbnak tűnik, legalábbis a házasságban élőkkel összevetve. Itt azonban nem szelekciós, hanem adaptációs hatásról beszélhetünk. Eredményeink arra utalnak, hogy elsősorban nem

értékrendünk alapján választunk a párkapcsolati formák között, hanem értékeink idomulnak választásainkhoz. Ma Magyarországon nem az individualizált életforma hívei választják a látogató párkapcsolatot, de a látogató párkapcsolatok terjedése az individualizált partnerkapcsolati elképzelések kismértékű terjedését eredményezik. Ezen eredmények általában is alátámasztják azokat a feltételezéseket, hogy az elmúlt évtizedek magyarországi gyors ütemű demográfiai és párkapcsolati átrendeződése elsősorban nem következménye, hanem oka a családra, partnerkapcsolatokra vonatkozó ideáink lassú átalakulásának.

ABSTRACT: Living apart together (LAT) is a committed partnership between two people living in different households. The present study provides an overview of non-cohabiting relationships in Hungary, shedding light on the prevalence and characteristics of both the individuals concerned and their relationships. After operationalising LAT partnerships, our analysis describes the demographic features of those living in such arrangements. We summarise the specialties of these partnerships in comparison to other arrangements (marriage and non-marriage cohabitation). We outline the causes of living apart together relationships by making a typology, and then we examine the future plans of the individuals regarding cohabitation and childbearing.

In the second part of the study, we try to establish the connections between LAT partnerships and the individual values about family, relationships, individualism. We use the concepts of selection/adaptation as a theoretical framework to test the relationship between life-course events and changes in the value system.

Irodalom

- Asendorpf, J. B. (2008): Living Apart Together: Alters- und Kohortenabhängigkeit einer heterogenen Lebensform. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 60: 749–764.
- Beaujouan, E. – Régnier-Loilier, A. – C. Villeneuve-Gokalp (2009): Ni seuls, ni en couple. Étude des relations amoureuses stables non cohabitantes. In Arnaud Régnier-Loilier (eds.): *Portraits de familles, l'enquête Etude des relations familiales et intergénérationnelles*. Paris: Les cahiers de l'Ined, 87–112.
- Beck, U., Beck – Gernsheim, Elisabeth (1990): *Das ganz normale Chaos der Liebe*. Suhrkamp.
- Beck, U. – Beck-Gernsheim, E. (2002): *Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: SAGE.
- Beets, G. C. N. – Liefbroer, A. C. – Giervald, J. (1999): Changes in Fertility Values and Behaviour: A Life Course Perspective. In Leete, R. (ed.): *Dynamics of Values in Fertility Change*. Oxford University Press, 100–120.
- Bauman, Z. (2003): *Liquid love: On the frailty of human bonds*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Caradec, V. – Caradec, V. (1996): Les formes de la vie conjugale des 'jeunes' couples

- 'ágés'. *Population* 51(4–5): 897–927.
- Castro-Martín, T. – Domínguez-Folgueras, M. – Martín-García, T. (2008): Not truly partnerless: Non-residential partnerships and retreat from marriage in Spain. *Demographic Research Volume 18*, Article 16: 443–468. (<http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol18/16/>)
- Csernák J. (1992): Az élettársi kapcsolatban élő nők néhány társadalmi, demográfiai jellemzője Magyarországon. In Csernák és tsai: *Élettársi kapcsolatok Magyarországon*. KSH-NKI Kutatási Jelentések 46. Budapest.
- Duncan, S. – Phillips, M. (2010): People who live apart together (LATs) – how different are they? *The Sociological Review* 58(1): 112–134.
- Giddens, A. (1992): *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Haskey, J. (2005): Living arrangements in contemporary Britain: Having a partner who usually lives elsewhere and Living Apart Together (LAT). *Population Trends* 122 Winter, 35–46.
- Holmes, M. (2004): An equal distance? Individualisation, gender and intimacy in distance relationships. *Sociological Review* 52(2): 180–200.
- Hoffmann-Nowotny, H-J. (1995): Die Zukunft der Familie – die Familie der Zukunft. In Gerhard, U. – Hradil, S.: *Familie der Zukunft*. Leske & Budrich, Opladen, 325–348.
- Jong Gierveld, J. de (2004): Remarriage, Unmarried Cohabitation, Living Apart Together: Partner Relationships Following Bereavement or Divorce. *Journal of Marriage and Family* 66 (February): 236–243.
- Ermisch, J. F. (2000): *Personal Relationships and Marriage Expectations*. ISER Working Papers 27. Essex.
- Kapitány B. (szerk.) (2003): *Módszertan és dokumentáció*. Az adatfelvétel ismertetése. KSH-NKI Műhelytanulmányok 2. Budapest.
- Lesthaeghe R. – Moors R. (2000): Életpályák változása és értékorientáció: szelekció és adaptáció. *Demográfia* 43.évf.: 439–444.
- Levin, I. (2004): Living Apart Together: A New Family Form. *Current Sociology, March*, Vol. 52(2): 223–240.
- Milan, A. – Peters, A. (2003): Couples living apart. *Canadian Social Trends*, Summer, 5.
- Schneider, N. F. (1996): Partnerschaften mit getrennten Haushalten in den neuen und alten Bundesländern. In Bien, Walter (Hg.): *Familie an der Schwelle zum neuen Jahrtausend. Wandel und Entwicklung familialer Lebensformen*. DJI Familien-Survey 6. Opladen: Leske+Budrich, 88–97.
- Schneider, N. F. – Rosenkranz, D. – Limmer, R. (1998): *Nichtkonventionelle Lebensformen. Entstehung, Entwicklung, Konsequenzen*. Opladen: Leske & Budrich.
- Somlai P. et al. (szerk.) (2007): Új ifjúság – *Szociológiai tanulmányok a*

posztadoleszcensekről. Budapest, Napvilág.

- Spéder Zs. (2005): Az európai családformák változatossága. Párkapcsolatok, szülői és gyermeki szerepek az európai országokban az ezredfordulón, *Századvég* (37): 3–48.
- Strohm, C. Q. – Seltzer, J. A. – Cochran, S. D. – Mays, V. M. (2009): “Living Apart Together” relationships in the United States. *Demographic Research, Volume 21, Article 7.* 177–214. (<http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol21/7/>)
- Szalma I. (2009): Az iskolai és munkaerő-piaci státus hatása a párkapcsolat formálódásra. *Demográfia*, LII.(2–3): 175–205.
- Traub, A. (2005): *Neue Liebe in getrennten Haushalten. Zur Bedeutung von Living-apart-together-Partnerschaften für das Wohlbefinden und Stresserleben allein erziehender Mütter.* Logos Verlag. Berlin.
- Vaskovics L. (2000): A posztadoleszcencia szociológia elmélete. *Szociológiai Szemle*, (4): 3–20.
- Waite, L. J. – F. K. Goldscheider – Ch. Witsberger (1986): Nonfamily Living and the Erosion of Traditional Family Orientations Among Young Adults. *American Sociological Review* (51): 541–554.
- Winfield, F. E. (1985): *Commuter marriage: Living Together.* Apart New York: Columbia University Press.

Melléklet I.

A lat-kapcsolatra vonatkozó kérdések (25 év feletti válaszadók)

Szándékában áll-e összeházasodni a partnerével az elkövetkező 3 évben?

- semmiképpen
- inkább nem
- inkább igen
- mindenképpen

A partnere szeretne összeházasodni önnel?

- igen
- nem
- bizonytalan (a partner)
- (a kérdezett) nem tudja

Szándékában áll-e összeköltözni a partnerével az elkövetkező 3 évben?

- semmiképpen
- inkább nem
- inkább igen
- mindenképpen

A partnere szeretne összeköltözni önnel?

- igen
- nem
- bizonytalan (a partner)
- (a kérdezett) nem tudja

Mikor kezdődött ez a kapcsolat?

év hó

Éltek-e már együtt tartósan, legalább három hónapot jelenlegi partnerével?

- igen
- nem

Mikor született a partnere?

év hó

Önnek mennyi ideig tart az út az Ó otthonáig?

óra perc

Havonta átlagosan hány alkalommal találkoznak egymással személyesen?

-szőr

- ritkábban, mint havonta
- NT

Miért nem laknak együtt? Mi a legfőbb ok? CSAK EGY OK VÁLASZTHATÓ!

- Ön akarja így
- mindketten így akarják
- a partnere akarja így, vagy pedig
- külső akadályok miatt nem tudnak együtt lakni

Miért nem akar (akarnak) együtt lakni? Kérem, a x. VÁLASZLAP segítségével mondja meg, mi a legfőbb ok! CSAK EGY OK VÁLASZTHATÓ!

- nem elég stabil a kapcsolat az együttéléshez
- az önállóság, függetlenség megőrzése miatt
- anyagi megfontolásból
- a gyermekek miatt nem megoldható az együtt lakás
- a felsoroltak közül egyik sem; egyéb „fő ok” áll fenn

Milyen külső akadályra gondol? Kérem, a x. VÁLASZLAP segítségével mondja meg, melyik a legfőbb ok! CSAK EGY OK VÁLASZTHATÓ!

- lakásproblémájuk van
- munkakörülményeik miatt nem megoldható
- anyagi problémák állnak fenn
- partnerének családi kötöttsége van (pl. házasság, válófélben van)
- egyéb jogi problémák vannak
- a felsoroltak közül egyik sem; egyéb „fő ok” áll fenn

Melléklet II.

A családdal kapcsolatos értékekre vonatkozó kérdés

Most néhány állítást olvasnék föl. Mennyire ért egyet ezekkel? Az 1-es jelenti azt, hogy egyáltalán nem ért egyet, az 5-ös pedig azt, hogy teljesen egyetért. A közbülső osztályzatokat is használhatja.

Mennyire ért egyet azzal, hogy...	Egyáltalán nem ért egyet			Teljesen egyetért		NT
	1	2	3	4	5	
a) A házasság idejétmúlt intézmény.	1	2	3	4	5	9
b) Nincs semmi rossz abban, ha egy férfi és egy nő házasságkötés nélkül kíván együtt élni.	1	2	3	4	5	9
c) A házasság élethosszig tartó kapcsolat, és nem érhet véget.	1	2	3	4	5	9
d) Ha egy házasság boldogtalanná válik, jobb ha elválnak, még ha gyermekük van is.	1	2	3	4	5	9
h) Egy nőnek joga van egyedül is gyereket vállalni, még akkor is, ha nem akar párkapcsolatban élni.	1	2	3	4	5	9